

УДК 378.147:331.101:33(075.8)
DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.100.27>

П. О. Ткаченко

аспірант кафедри машинознавства і транспорту
інженерно-педагогічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ФАХОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

У статті запропоновано авторське бачення структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх економістів та місця педагогічних умов в цій схемі. Розроблена схематична архітектура знань охоплює цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-технологічний, аналітично-узагальнювальний, результативний блок. Кожен із перелічених блоків є частиною моделі, що забезпечує досягнення загальної мети за рахунок певних функцій, етапів і методів. Ключовими освітньо-професійними цілями впровадження такої моделі визначено: залучення студентів до постійної професійно орієнтованої взаємодії, як індивідуальної (з викладачем або колегами по групі), так і колективної; стимулювання освітньої активності, спрямованої на трансформаційну квазіпрофесійну діяльність, з особливою увагою до створення кінцевого результату освітнього процесу у формі розв'язання ситуативного завдання, розробки проєкту, презентації тощо; розвиток рефлексивних умінь, зокрема здатності до об'єктивної оцінки та самооцінки, аналізу власних дій і вчинків одногрупників під час занять з урахуванням професійної перспективи майбутнього економіста.

Всі елементи моделі забезпечують практико-орієнтовану спрямованість освіти, що забезпечується інтеграцією навчальної, дослідницько-пошукової та виробничої діяльності і є необхідною умовою формування у студентів фахових економічних коледжів складників професійної компетентності. Процес впровадження розробленої моделі базувався на визначених педагогічних умовах, що спрямовувались на розвиток професійної мотивації студентів до фахової економічної діяльності, спеціальних фахових знань, фінансово-економічних вмінь та спрямованості на самоосвіту. Структура моделі передбачає поступове нарощування рівня фахових компетентностей і увиразнюється послідовними етапами впровадження педагогічних умов: навчально-ознайомлювальний та квазіпрофесійний. Впродовж навчально-ознайомлювального етапу відбувалась діяльність спрямована на розвиток у студентів широкого розуміння економічної освіти як з позицій сучасних тенденцій розвитку економіки. Квазіпрофесійний етап впровадження розробленої моделі спрямований на моделювання професійної дії, тобто її вивчення та опанування в модельній (спрощеній) ситуації. Практична підготовка на цьому етапі реалізується на засадах рефлексивно-дослідницького підходу, що задає її форми та провідні види діяльності студента: лабораторні роботи, професійні проби, а також низку практичних занять.

Ключові слова: майбутні молодші бакалаври з економіки, студенти, фахові економічні коледжі, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Постановка проблеми. Кардинальна зміна економічних відносин в ХХІ столітті веде до того, що нині суттєво змінюється теоретичне обґрунтування змісту практичної підготовки студентів фахових економічних коледжів, зокрема майбутніх економістів. Аналіз низки матеріалів щодо оновлення підходів до визначення цілей, завдань і змісту підготовки студентів цієї спеціальності дає змогу дійти висновку, що в основі концептуальних положень, викладених у її програмах у різних закладах фахової передвищої освіти країни, використано метод моделювання, пов'язаний із розумінням її завдань, можливостями коригування її структури для досягнення більш високих результатів. Очевидно, що для втілення експериментальних задумів в педагогічних дослідженнях метод моде-

лювання теж активно застосовується, задля презентування авторського погляду на шляхи вдосконалення обраного фрагменту освіти. Саме тому всі педагогічні інтервенції, зокрема й педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах стали орієнтувальними векторами для проєктування структурно-функціональної моделі такого процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що науковці активно вивчають різноманітні аспекти вдосконалення підготовки майбутніх фахівців економічної сфери (О. Ліба, Н. Ліба, К. Кончович [5]). Зокрема, Г. Ісаєва систематизувала інформацію про специфіку формування професійної компетентності студентів економічних

спеціальностей у коледжах України [3]. Тоді як М. Теловата узагальнила теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти [9]. Так, значні зусилля спрямовують на виокремлення дієвих педагогічних та організаційно-педагогічних умов формування підприємницької компетентності студентів економічних спеціальностей (І. Герасименко [1]); підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій (У. Дудка [2]); готовності майбутніх економістів до протидії ризикам у професійній діяльності (О. Мариненко [6]); фахової компетентності майбутніх економістів засобами дуальної освіти (І. Мельничук [7]); соціальної компетентності майбутніх економістів засобами проєктних технологій навчання у коледжі (А. Подозьорова, О. Комліченко [8]);

Водночас, вчені вдаються до проєктування акторських абстрактних схем, що відбивають логіку проведення конкретного педагогічного дослідження. Наприклад, К. Копняк запропонував педагогічній громадськості структурно-функціональну модель формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки [4]. М. Федяєва розробила модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів-економістів [10]. Проте економічна реальність змінюється щоденно, виникають нові технології роботи в економічній сфері, що актуалізує доцільність впровадження нових ідей в фахову передвищу освіту, вбудованих в авторську структурно-функціональну модель, що реалізується в межах виокремлених педагогічних умов.

Мета статті полягає в загальній характеристиці педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Виклад основного матеріалу. Узагальнене уявлення про процес формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах найзручніше отримати засобами моделювання. Вибір моделювання як основного методу вивчення досліджуваного процесу дає змогу структурувати компоненти; вибудувати їхню ієрархію; внутрішні та зовнішні зв'язки в усьому їхньому різноманітті; виявити принципи його організації, етапи реалізації та їхню послідовність; спрогнозувати результат; зобразити процес графічно.

Для реалізації мети дослідження нами було сформульовано такі завдання, що потребують вирішення: 1) розробити структурно-педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах; 2) конкретизувати палітру форм, методів, видів освітньої діяльності студентів,

які сприятимуть досягненню поставленої мети; 3) сформулювати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Розпочинаючи проєктування структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах, ми виходили з того, що модель є теоретичною конструкцією, яка відображає суттєві особливості досліджуваного процесу. А враховували, що формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах – це цілеспрямований та організований педагогічний процес, який забезпечує оволодіння студентами економічними знаннями, вміннями та навичками, необхідними для виконання професійних функцій.

Розроблена структурно-функціональна модель містить взаємозалежні блоки-елементи: (цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-технологічний, аналітично-узагальнювальний, результативний). Кожен із перелічених блоків є частиною моделі, що забезпечує досягнення загальної мети за рахунок певних функцій, етапів і методів.

Ключовими освітньо-професійними цілями у процесі формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах, у контексті впровадження згаданої моделі, можна визначити такі:

- залучення студентів до постійної професійно орієнтованої взаємодії, як індивідуальної (з викладачем або колегами по групі), так і колективної;

- стимулювання освітньої активності, спрямованої на трансформаційну квазіпрофесійну діяльність, з особливою увагою до створення кінцевого результату освітнього процесу у формі розв'язання ситуативного завдання, розробки проєкту, презентації тощо;

- формування усвідомлення значущості програмного забезпечення та інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному економічному інформаційному середовищі, підвищення цінності фундаментальних знань і алгоритмічних умінь, виділення професійно орієнтованих компонентів навчального змісту обраних дисциплін, акцентування широкого спектра професійних функцій, розвиток навичок аргументації, формулювання гіпотез, побудови логічних висновків;

- розвиток рефлексивних умінь, зокрема здатності до об'єктивної оцінки та самооцінки, аналізу власних дій і вчинків одногрупників під час занять з урахуванням професійної перспективи майбутнього економіста;

- демонстрація можливостей soft skills для майбутніх економістів у межах критичного осмислення реальної соціально-економічної ситуації;

- формування особистісної позиції студента щодо інформації, яка надходить від викладача чи

однорупників під час квазіпрофесійної навчальної та виробничої діяльності;

– розвиток розуміння значення критичного мислення та економіко-математичних компетенцій для майбутньої професійної діяльності, включаючи опанування навичок критичного аналізу інформації і використання критичного мислення для розв'язання економічних та управлінських завдань.

Процес впровадження розробленої моделі базувалася на визначених педагогічних умовах, що спрямовувались на розвиток професійної мотивації студентів до фахової економічної діяльності, спеціальних фахових знань, фінансово-економічних вмінь та спрямованості на самоосвіту. Зазначені педагогічні інтервенції в освітній процес фахових економічних коледжів передбачали послідовне занурення здобувачів у навчально-ознайомлювальні, квазіпрофесійні та професійні події.

Впродовж навчально-ознайомлювального етапу відбувалася діяльність спрямована на розвиток у студентів широкого розуміння економічної освіти як з позицій сучасних тенденцій розвитку економіки. Мали на меті створити атмосферу занурення студентів у проблемне поле майбутньої професійної діяльності. Тому здійснювали формулювання переліку теоретичних питань і професійних проблем (завдань), розв'язання яких необхідне для успішного виконання формованої професійної дії. Таким чином, виникає необхідність у вивченні теорії як пошуку відповідей на запитання. Виходячи з цього, практична підготовка майбутніх фахових молодших бакалаврів з економіки охоплювала частину занять лекційного типу та практичних занять, а також ознайомлювальні практики.

Практичні та семінарські заняття у форматах ділових ігор і групових дискусій слугували для пошуку розв'язань конкретних фахових проблем та особистісного прийняття інформації. Практичні заняття не є синонімами практичної підготовки. Адже лише ті практичні заняття можуть бути віднесені до форми практичної підготовки, на яких передбачено участь студентів у виконанні окремих елементів робіт, актуалізація вмінь, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю. Лекції на цьому етапі відігравали особливу роль. Вони необхідні для організації продуктивного діалогу зі студентами; відображення в лекційному матеріалі предметного і соціального контекстів майбутньої професійної діяльності; забезпечення умов, що породжують особистісно-сміслові ставлення студентів до змісту засвоюваного на лекції матеріалу.

До практичної підготовки можна віднести й деякі інформаційні лекції, які передбачають передачу навчальної інформації, необхідної для подальшого виконання робіт, пов'язаних з май-

бутньою професійною діяльністю. Проте особливу значущість з погляду практичної підготовки на цьому етапі відіграють: лекції-«удвох»; лекції-пресконференції за участю практичних працівників загальної та додаткової освіти (запрошений фахівець надає відповіді на запитання студентів, які виникли під час вивчення попереднього матеріалу). Такі лекції можуть проводитися на базі профільних підприємств, що забезпечує умови для осмисленого ставлення студента до досліджуваного теоретичного матеріалу.

Квазіпрофесійний етап впровадження розробленої моделі спрямований на моделювання професійної дії, тобто її вивчення та опанування в модельній (спрощеній) ситуації. Практична підготовка на цьому етапі реалізується на засадах рефлексивно-дослідницького підходу, що задає її форми та провідні види діяльності студента: лабораторні роботи, професійні проби, а також низку практичних занять. Наведемо приклади таких завдань:

Ситуація 1. Уявіть, що ви є економістом-консультантом фірми, яка планує розпочати діяльність у сфері надання послуг. Складіть спрощений фінансовий план на пів року, визначивши основні статті доходів і витрат, та дайте рекомендації щодо можливих шляхів підвищення рентабельності.

Ситуація 2. Проаналізуйте описану ситуацію, у якій менеджер економічного підрозділу ставить завищені показники для річного звіту. Визначте, як діяти молодому економісту, який виявив невідповідність, обґрунтуйте власну позицію і розробіть план коректних дій відповідно до професійної етики.

Ситуація 3. Використовуючи дані відкритих джерел (наприклад, сайти вакансій або статистичні портали), дослідіть структуру попиту на професії у фінансово-економічній сфері у вашому регіоні. Побудуйте діаграму і зробіть висновки щодо перспектив працевлаштування випускників економічного коледжу.

Ситуація 4. Створіть модель сімейного бюджету на місяць для умовної родини з чотирьох осіб. Проаналізуйте, як зміни доходів або витрат можуть вплинути на заощадження, і підготуйте рекомендації для стабілізації фінансового стану сім'ї.

Особливе значення на цьому етапі практичної підготовки має дуальна освіта. Передбачалось, що на практичних заняттях у фахових економічних коледжах студенти проходять інструктаж для проведення професійних проб. Безпосередньо професійні проби виконуються студентами на майданчику профільних підприємств. Тобто задум вбудованості полягає не тільки в тому, що завдання практики безпосередньо визначаються теоретичною дисципліною, а й у тому, що вона

здійснюється в реальному процесі фінансово-економічної реальності. Квасіпрофесійний етап націлений на апробацію освоєної професійної дії в умовах реальної фінансово-економічної організації.

Висновки. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах включає цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-технологічний, аналітично-узагальнювальний, результативний блок. Структура моделі передбачає поступове нарощування рівня фахових компетентностей і увиразнюється послідовними етапами впровадження педагогічних умов: навчально-ознайомлювальний та квазіпрофесійний. У сукупності вони гарантують практико-орієнтовану спрямованість освіти, що забезпечується інтеграцією навчальної, дослідницько-пошукової та виробничої діяльності і є необхідною умовою формування у студентів фахових економічних коледжів складників професійної компетентності.

Практична реалізація запропонованої моделі порушує низку ще невирішених питань організаційного, методологічного та методичного характеру, що виникають під час організації формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах. Потребують подальшого дослідження механізми координації дій усіх суб'єктів практичної підготовки майбутніх економістів у фахових економічних коледжах в умовах соціального партнерства.

Подальші дослідження полягатимуть в обґрунтуванні методичних особливостей формування професійної компетентності фахових молодших бакалаврів з економіки у фахових економічних коледжах.

Список використаної літератури:

1. Герасименко І. В. Педагогічні умови формування підприємницької компетентності студентів економічних спеціальностей. *Педагогічний альманах*. 2021. № 51. С. 63–68.
2. Дудка У. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2024. № 16(1). С. 112–119.
3. Ісаєва Г. В. Формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у коледжах України. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2020. Вип. 83. С. 127–131.
4. Копняк К. Структурно-функціональна модель формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2022. № 1(50). С. 71–77.
5. Ліба О. М., Ліба Н. С., Кончович К. Т. Формування професійної компетентності майбутніх економістів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2019. № 6(1). С. 153–158.
6. Мариненко О. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до протидії ризикам у професійній діяльності. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. 2024. № 18. С. 99–104.
7. Мельничук І. М. Педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх економістів засобами дуальної освіти. *Молодий вчений*. 2023. № 4(118). С. 189–193.
8. Подозьорова А. В., Комліченко О. О. Формування соціальної компетентності майбутніх економістів засобами проєктних технологій навчання у коледжі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 27. С. 45–52.
9. Теловата М. Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти. *Науковий журнал «Професійна педагогіка»*. 2019. № 18. С. 11–15.
10. Федяєва М. С. Організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів-економістів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 1(83). С. 34–39.

Tkachenko P. Pedagogical conditions and a structural and functional model of the formation of professional competence of future economists in professional economic colleges

The article offers the author's vision of the structural and functional model of the formation of professional competence of future economists and the place of pedagogical conditions in this scheme. The developed schematic architecture of knowledge covers the target, theoretical-methodological, content-technological, analytical-generalizing, effective block. Each of the listed blocks is part of a model that ensures the achievement of the overall goal due to certain functions, stages and methods. The key educational and professional goals of the implementation of such a model are defined as: involvement of students in constant professionally oriented interaction, both individual (with a teacher or group colleagues) and collective; stimulation of educational activity aimed at transformational quasi-professional activity, with special attention to the creation of the final result of the educational process in the form of solving a situational task, project development, presentation, etc.;

development of reflective skills, in particular the ability to objective assessment and self-evaluation analysis of own actions and actions of classmates during classes, taking into account the professional perspective of the future economist.

All elements of the model provide a practice-oriented orientation of education, which is ensured by the integration of educational, research, research and production activities and is a necessary condition for the formation of professional competence components among students of professional economic colleges. The process of implementing the developed model was based on certain pedagogical conditions aimed at the development of students' professional motivation for professional economic activity, special professional knowledge, financial and economic skills and focus on self-education. The structure of the model involves a gradual increase in the level of professional competences and is expressed by successive stages of the implementation of pedagogical conditions: educational and familiarization and quasi-professional. During the educational and familiarization stage, activities aimed at developing students' broad understanding of economic education both from the standpoint of modern trends in economic development took place. The quasi-professional stage of implementation of the developed model is aimed at modeling the professional action, that is, its study and mastery in a model (simplified) situation. Practical training at this stage is implemented on the basis of a reflective-research approach, which sets its forms and leading types of student activity: laboratory work, professional tests, as well as a number of practical classes.

Key words: future junior bachelors in economics, students, professional economic colleges, pedagogical conditions, structural and functional model.